

VERSLAG INFORMATIEBIJENKOMSTEN EN HOORZITTINGEN

STARTNOTITIE M.E.R.-PROCEDURE 2^E KERNCENTRALE BORSSELE

© Copyright OpdenKamp ADVIESGROEP BV

Dit document mag alleen worden gebruikt en gekopieerd voor het doel waarvoor het is bedoeld
Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van OpdenKamp ADVIESGROEP BV mag dit document niet
voor andere doeleinden worden gekopieerd of aan derden worden getoond.

OpdenKamp ADVIESGROEP B.V.
Koninginnegracht 23, 2514 AB, Den Haag
tel. (070) 426 00 00, fax (070) 426 00 01
e-mail : mailbox@oag.nl
<http://www.oag.nl>

Den Haag: 26 oktober 2009
Document : VR\HTK\09-067
Projectleider: drs. P.W. van der Zee
Autorisatie directeur

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	3
2	BIJEENKOMST HEINKENZAND D.D. 24 SEPTEMBER 2009.....	4
2.1	INFORMATIEVE VRAGEN	4
2.2	INDIENING ZIENSWIJZEN.....	8
3	BIJEENKOMST MIDDELBURG D.D. 26 SEPTEMBER 2009.....	12
3.1	INFORMATIEVE VRAGEN	12
3.2	INDIENING ZIENSWIJZEN.....	15

1 INLEIDING

DELTA Energy B.V. is voornemens om een tweede kerncentrale in Borssele op te richten en in werking te hebben. Hiervoor zijn een aantal vergunningen nodig, waaronder die op basis van de Kernenergiewet. De aanvraag om de vergunning ingevolge de Kernenergiewet moet volgens bijlage C van het Besluit milieueffectrapportage 1994 de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.-procedure) doorlopen.

In juni 2009 is de m.e.r.-procedure formeel gestart middels de publicatie van de door DELTA Energy B.V. opgestelde startnotitie. Deze startnotitie heeft van 22 juli tot en met 16 oktober ter inzage gelegen. In het kader van deze terinzagelegging hebben er twee gecombineerde informatiebijeenkomsten en hoorzittingen plaatsgevonden en wel op donderdag 24 september 2009 in Heinkenszand en op zaterdag 26 september 2009 in Middelburg.

Tijdens deze bijeenkomsten was er de mogelijkheid tot het stellen van informatieve vragen en vervolgens de mogelijkheid om mondeling en schriftelijke zienswijzen in te dienen ten aanzien van de inhoud van het op te stellen milieueffectrapport. Het onderhavige document bevat het schriftelijk verslag van de bijeenkomsten in Heinkenszand en in Middelburg.

2 BIJeenKOMST HEINKENSZAND D.D. 24 SEPTEMBER 2009

2.1 INFORMATIEVE VRAGEN

Vraag van de heer J. Huige:

In de presentatie van Delta is aangegeven dat voor kernwapens geschikt plutonium niet in een kerncentrale wordt gebruikt. Maar plutonium uit oude kernwapens wordt wel als brandstof in kerncentrales gebruikt. Hoe is dit te rijmen?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Er kan in de kerncentrale zoals Delta die voor ogen heeft, geen weapons-grade plutonium (plutonium geschikt voor kernwapens) worden geproduceerd. Wel wordt plutonium afkomstig van oude kernwapens omgezet tot brandstof. Maar dat gebeurt in een speciale installatie, bijvoorbeeld in La Hague in Frankrijk, en niet in een kerncentrale.

Vraag van mevrouw I. Teuling (Greenpeace):

Het initiatief van Delta betreft een zogenaamde derde generatie reactor, waarvan er wereldwijd nog geen enkele draaiende is. Bij de bouw van een dergelijke reactor in Finland zijn allerlei problemen. Hoe garandeert u de veiligheid, terwijl er nog geen praktijkervaring is opgedaan met dit type reactor? En hoe wordt dit in het MER en in het veiligheidsrapport onderzocht?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Er zijn twee drukwaterreactoren van de derde generatie (allebei van het EPR-type) in Europa (te weten in Frankrijk en Finland) in aanbouw. Inderdaad kent de bouw van de reactor in Finland vertraging. De verwachting is dat deze in 2012 wordt opgeleverd. Dan is de finale beslissing van Delta nog niet genomen, dus kan van de ervaringen worden geleerd. Voorlopige conclusie is dat in de voorbereidingsfase het ontwerp niet volledig was afgerond en dat na het begin van de bouw nog wijzigingen hierin zijn gekomen. Goed projectmanagement houdt in: een volledige voorbereiding waarin alle aspecten worden behandeld en pas beginnen met de bouw nadat het ontwerp is bevroren. Ook belangrijk is een goede invulling van de verschillende rollen (initiatiefnemer, opdrachtgever, bouwer en toezichthouder) en een goede onderlinge communicatie over de te stellen eisen. Op dit moment wordt veel moeite gestoken in een certificering van een standaardontwerp dat voldoet in meerdere Europese landen. Hierover wordt informatie uitgewisseld bijvoorbeeld tussen het Franse en het Finse initiatief.

Vraag van de heer D. van Elk:

Hoe groot wordt de reactor?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

De keuze voor de omvang van de reactor moet nog worden gemaakt, maar het maximum is 2500 MW. De uiteindelijke omvang wordt bepaald door de keuze van de leverancier. Er zijn verschillende leveranciers met verschillende vermogens.

Vraag van de heer D. van Elk:

Delta geeft aan dat na het jaar 2100 2/3 van de energie wordt geleverd door duurzame bronnen, met name directe zonne-energie. Is 1/3 dan nog steeds kernenergie?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Dat zouden ook andere duurzame bronnen kunnen zijn zoals wind en biomassa; en mogelijk ook nog fossiele brandstoffen en zelfs kernenergie. Aangegeven is dat het mogelijk moet zijn in de tweede helft van deze eeuw een significant deel, dus meer dan de helft van onze energie direct uit de zon te halen.

Vraag van de heer D. Bannink:

Een opmerking en een vraag:

Reactorbrandstof is weliswaar iets anders dan weapons-grade plutonium en het is niet de meest logische manier, maar reactor-plutonium is wel degelijk bruikbaar als materiaal voor kernwapens. Dit wordt sinds de jaren '80 ook door de IAEA gezegd.

Van alle plannen in 1985 voor nieuwe kerncentrales, waaronder Borssele 2, is vanwege het ongeluk in 1986 in Tsjernobyl niets terecht gekomen. Hoe zit het met de leveringszekerheid als er kort na de start van de bouw van de tweede centrale in Borssele ergens in de wereld een ernstig ongeluk plaatsvindt met een andere kerncentrale?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Van het ongeluk met de kerncentrale in Tsjernobyl in 1986 is veel geleerd en dit heeft o.a. geleid tot een evolutie ten aanzien van veiligheid van kernreactoren. Een ongeval zoals dat in Tsjernobyl heeft plaatsgevonden, kan overigens niet met het nu voorgenomen type drukwaterreactor in Borssele plaatsvinden.

Het maatschappelijk draagvlak kan natuurlijk veranderen. In deze kabinetsperiode valt er geen besluit over de bouw van de tweede kerncentrale bij Borssele. Uit de maatschappelijke discussie, uit de verkiezingen en het nieuwe kabinet zal duidelijk worden of er wel of niet vergunning zal worden gegeven voor een tweede kerncentrale.

Met betrekking tot de leveringszekerheid kan worden gezegd dat de huidige kerncentrale al 36 jaar draait, zijn bestaansrecht heeft bewezen en tot de top 25 van veiligste reactoren van de wereld behoort.

Vraag van mevrouw Meijer:

Waarom is het ministerie van Volksgezondheid er niet bij betrokken?

Antwoord mevrouw A. van Limborgh (VROM):

Bekeken moet nog worden of het ministerie van VWS mede bevoegd gezag is bij het verlenen van een vergunning voor een kerncentrale, maar VROM verwacht dat niet.

Vraag van de heer H. Oldenkamp:

Hoe groot wordt de centrale c.q. wat is het ruimtebeslag, mede gezien het natuurgebied Westerschelde dat er vlak naast ligt?

Antwoord de heer A. Louter (Delta):

De centrale zelf zal circa 10 ha beslaan. Daarnaast is er een koelwaterin- en uitlaat in de Westerschelde. Het is nog niet duidelijk hoe deze zal worden vormgegeven: rechtstreeks of via een havenarm. Dit zal in detail worden uitgewerkt met de leverancier.

Vraag van de heer H. Oldenkamp:

Is er een koeltoren (van 150 meter hoogte) nodig gezien het feit dat de Westerschelde een natuurgebied is, het oppervlaktewater warmer is geworden en de normen strenger zijn?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Er is geen koeltoren nodig, omdat de doorstroming in de Westerschelde ter plaatse van Borssele zo groot is dat er nauwelijks een waarneembaar opwarmend effect zal zijn .

Vraag van mevrouw C. Souwer:

Wat wordt er voor de inwoners van België gedaan in het kader van de m.e.r.-procedure en in hoeverre is rekening gehouden met effecten over de grens?

Antwoord van mevrouw A. van Limborgh (VROM):

In de richtlijnen voor het MER zal worden aangegeven welke effecten in Nederland, maar ook buiten Nederland en dus mogelijke effecten in België, moeten worden beschreven in het MER.

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Er is een dialoog met België gestart en er zal een vergelijkbare informatiebijeenkomst worden georganiseerd.

Vraag van de heer J. Huige:

Delta geeft aan dat de effecten op de Westerschelde verwaarloosbaar zijn. Als er wel sprake is van aantasting is er dan sprake van compensatie?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Het temperatuurverschil als gevolg van het koelwater op de Westerschelde is verwaarloosbaar. Naast de temperatuurverschillen zullen de mogelijke effecten van de stroming op planten en dieren in de Westerschelde als gevolg van de in- en uitlaat van koelwater, worden beschreven in het MER.

Vraag van de heer D. van Elk:

Wat gebeurt er na de 100 jaar bovengrondse opslag met het radioactief afval? Wat zijn de kosten hiervan, zijn die meegenomen en welke invloed hebben deze op de prijs?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

In eerste instantie vindt opslag bovengronds plaats; daarvan zijn de kosten reeds bekend en meegenomen. Ten aanzien van de eindberging moet nog onderzoek en besluitvorming plaatsvinden. Zolang de oplossing niet vastgesteld is, kunnen de kosten niet worden meegenomen.

Antwoord van de heer H. Codée (COVRA):

De basislijn van de kosten voor de eindberging van al het radioactief afval in Nederland is bekend en alle afvalproducenten moeten daarvoor betalen, dus ook Delta met zijn nieuwe centrale. Delta krijgt daarvoor terzijnertijd gewoon een rekening

Vraag van mevrouw I. Teuling (Greenpeace):

Wat is de inschatting van Delta van de totale kosten van de nieuwe kerncentrale (€ 4 à 5 miljard lijkt voor 2500 MW aan de krappe kant)? En hoe denkt Delta de kosten in de hand te houden gezien de ervaringen met de Finse centrale? Dit tegen achtergrond van de mogelijke financiële consequenties voor de Zeeuwse gemeenten en de provincie Zeeland (aandeelhouders) en de gevolgen voor de stroomprijs.

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

De prijs van de te leveren energie is afhankelijk van de uiteindelijk gekozen leverancier en dus van de grootte van de centrale (hoeveelheid MW). In eerste instantie heeft Delta rekening gehouden met een investering van 4 à 5 miljard Euro bij een installatie van 1700 MW. Met de aanbiedingen van de leveranciers wordt meer bekend over het kostenplaatje. Delta informeert de aandeelhouders met regelmaat over diverse ontwikkelingen, waaronder over de financiële haalbaarheid. De aandeelhouders hebben gevraagd de haalbaarheid van een nieuwe kerncentrale te onderzoeken en uiteindelijk moeten zij toestemming verlenen.

Vraag van de heer D. van Elk:

De gepresenteerde vergelijking van de verschillende energiebronnen m.b.t. de CO₂-uitstoot is niet geheel duidelijk. Hieruit komt naar voren dat de CO₂-uitstoot voor windenergie hoger is dan voor kernenergie: 12 g/kWh tegenover 8 g/kWh. Wat is hier in meegenomen?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

De hele levenscyclus van de energiebron is meegenomen in de gepresenteerde figuur, van winning van grondstoffen tot en met amovering. Bij windenergie is dus ook de fabricatie van onderdelen van de windturbines meegenomen en daarbij is sprake van CO₂-uitstoot.

Vraag van de heer van Lier (VVD):

Vindt er op tijd een gedegen haalbaarheidsstudie plaats?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Er wordt zeker een gedegen haalbaarheidsstudie uitgevoerd. Dat is ook een vereiste van de aandeelhouders. We kiezen ervoor in een vroeg stadium een keuze voor een leverancier te maken. Maar dat betekent ook dat je je in een vroeg stadium bindt aan een leverancier en dat spel moeten we goed spelen, zodat we bindende aanbiedingen van leveranciers hebben op basis waarvan we de Business Case kunnen doorrekenen.

Vraag van de heer D. van Elk:

Er bestaat een ECN-rapport over de kosten van de verschillende energiebronnen. Uit dat rapport komt naar voren dat kernenergie en windenergie de goedkoopste energievormen zijn, waarbij die twee gelijk zijn. Waarom zet Delta niet vol in op windenergie?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Het ECN-rapport is ook bij Delta bekend. De effectiviteit van windenergie is geringer. Het waait namelijk niet altijd. Dus er is een alternatief nodig, vandaar kernenergie.

Vraag van de heer D. Bannink:

Waar liggen de gecertificeerde mijnen waar uranium gewonnen wordt?

Antwoord van de heer M. van den Borst (EPZ):

EPZ heeft over de laatste 10 jaar informatie bekend gemaakt over de uraniummijnen. Deze informatie is sinds ca twee maanden ook op de website van EPZ gezet. De mijn waar de huidige kerncentrale van Borssele haar uranium betreft ligt in Kazachstan, wordt aangestuurd vanuit een Westers bedrijf en is ISO-14001 gecertificeerd.

2.2 INDIENING ZIENSWIJZEN

John Huige (PvdA fractie gemeenteraad Borssele):

De PvdA-fractie in de gemeenteraad van Borssele is tegenstander van de plaatsing van één of meer nieuwe kerncentrales in Borssele. De fractie komt tot dit standpunt op grond van onderstaande afwegingen. De fractie is tevens van mening dat de startnotitie milieueffectrapport tweede kerncentrale Borssele van juni 2009 vele vragen oproept en beweringen bevat die bestrijdbaar zijn.

- Het maatschappelijk draagvlak is omstreden. Informatiebijeenkomsten in juli lieten zien dat er grote bezwaren leven onder de Zeeuwse bevolking. De vermelding van maatschappelijke acceptatie in de startnotitie (bladzijde 12) wordt niet ondersteund door wetenschappelijk onderzoek.
- De startnotitie stelt (op bladzijde 6) dat er na 2020 veel centrale capaciteit vervangen zal moeten worden en er is gelijktijdig een voortgaande groei van de vraag naar elektriciteit te verwachten. Deze stelling wordt niet gesteund door deskundigen (bijv. Harry Droog, voorzitter platform duurzame energie op 7 juli 2009) die stelt: Is er überhaupt behoefte in Nederland aan nieuwe basislast (kolen/kernenergie)? Pas als die behoefte is vastgesteld kan je naar een passende oplossing zoeken. Ook minister van VROM is vrij duidelijk met haar uitspraak: met een extra centrale creëren we overcapaciteit (NRC/H 24 juni 2009).
- De laatste mammoeten stierven zo'n 5000 jaar geleden. Dus zelfs als nieuwe technieken in staat zijn om de gevaarlijke opslag van nucleair afval te beperken tot 5000 jaar, dan nog is de termijn onverantwoord lang.
- De Finse overheid die in 2004 ingestemd heeft met de reactor "omdat het een bijdrage zou leveren aan het behalen van de klimaatdoelstellingen" heeft inmiddels toegegeven dat juist de enorme investeringen in de kernreactor er voor zorgen dat klimaatdoelstellingen (verplicht onder het Kyoto-verdrag) niet gehaald worden. (bron: WISE) Het investeren in kernenergie leidt de aandacht af van het werken aan duurzame energie. In de startnotitie wordt steeds benadrukt dat Delta met haar plannen bijdraagt aan CO₂-vermindering, maar dat is nog geen bijdrage aan duurzame energie. De aandacht voor de bouw van een of meer nieuwe kerncentrales leidt af van alternatieven die echt duurzaam zijn. De aandacht van het management is richting bouw centrale; de beschikbare investeringsmiddelen gaan richting centrale; de basislast maakt investeringen in duurzame energie onaantrekkelijk.
- Zijn in de stelling (bladzijde 6 startnotitie) van de lage marginale kosten van een kerncentrale ook alle maatschappelijke kosten voor ontmanteling en langdurige opslag meegerekend?

- De brandstofvoorziening met uranium is betrouwbaar (startnotitie bladzijde 6). Niettemin zijn de prijzen aan grote fluctuaties onderhevig (startnotitie bladzijde 16). Wat is de relatie tussen de prijzen van de brandstof en de marginale kosten van de kerncentrale?
- Welke zekerheid hebben de aandeelhouders van Delta dat de kosten niet gigantisch uit de hand zullen lopen? De bouwkosten van de nieuwe in aanbouw zijnde Finse centrale stijgen al van 3 tot 5,7 miljard Euro en de bouw is nog lang niet voltooid.
- Bij de doelen vermeldt de startnotitie (op bladzijde 8) een elektriciteitsproductie zonder significante negatieve effecten naar de omgeving (ecologie). De Westerschelde is een uiterst kwetsbaar ecologisch gebied. Het is ook zoals de startnotitie vermeldt een kraamkamer voor vis. Bladzijde 21 van de startnotitie stelt dat de Westerschelde voldoende koelcapaciteit heeft voor een snelle menging. Bij de studie genoemd op bladzijde 27 naar de effecten van koelwater wordt niettemin gesteld dat studie nodig is om na te gaan of koeling zonder significante invloed op de ecologie van de Westerschelde kan plaatsvinden en wordt bij implicatie aangegeven dat het koelwater toch niet zo snel mengt dat het andere centrales in de regio zou kunnen beïnvloeden. Dat lijkt te duiden op verwachte stijgingen van de watertemperatuur.
- Wanneer er koeltorens gebouwd moeten worden voor koeling, valt dan aan te geven hoe hoog deze torens bij benadering worden? De torens bij Doel zijn 170 meter hoog (bron: Wikipedia).
- De PvdA-fractie in de gemeenteraad van Borssele constateert dat het vigerende bestemmingsplan niet voorziet in de bouw van een of meer nieuwe kerncentrales. Zie ook Q&A's Startnotitie Delta (23 juli 2009). Dit wordt in hoofdstuk 7 van de startnotitie niet vermeld.

De heer F. Heuckelbach

In de inleiding heeft Delta aangegeven dat ze een keuze heeft gemaakt voor een drukwaterreactor. Er zijn veel meer reactortypen die kunnen worden ingezet voor elektriciteitsproductie. In het MER zou aangegeven moeten worden waarom de keuze is gemaakt voor een drukwaterreactor en niet voor een ander reactortype.

Pieter Hazelager (inwoner dorp Borssele)

Drie punten die meegenomen zouden moeten worden in het MER zijn:

- 1 Er is sprake van een langdurige (5 jaar) en intensieve bouwperiode. Wat zijn daarvan de milieueffecten voor de omgeving en de leefbaarheid van het dorp, met name het geluidseffect? En wat betekent het voor de lange termijn effecten op de ruimtelijke ordening in het dorp?
- 2 Een opvatting die in het dorp algemeen wordt gedeeld, is dat bezwaar wordt gemaakt tegen het plaatsen van een kerncentrale binnen de grenzen van de huidige Borsselepolder, inclusief het EPZ-terrein waar al een kerncentrale staat. Binnen de gemeenschap staat men nadrukkelijk voor te onderzoeken en ook aan te bevelen, de nieuwe kerncentrale, als deze gebouwd gaat worden, te plaatsen aan de noordzijde van de Europaweg Zuid, dus op het industriegebied.
- 3 We gaan er van uit dat er bij de kerncentrale geen gebruik zal worden gemaakt van koeltorens. Dit is logisch want het effect van de horizonvervuiling zou enorm zijn voor

het dorp. Mocht het anders worden, dan gaan we er van uit dat rekening wordt gehouden met het effect op de leefbaarheid van het dorp.

Harry Oldenkamp

Als aanvulling op de vorige spreker op het punt van de koeltoren: dit is niet alleen van belang voor de leefbaarheid van Borssele, maar voor heel Zeeland. Je ziet de toren van grote afstand.

Dick van Elk (De Windvogel)

Ik ben Dick van Elk van De Windvogel en spreek namens De Windvogel, De Zonvogel, De Watervogel, organisaties met in totaal meer dan 2.000 leden. Deze zienswijze wordt op persoonlijke titel gedeeld door meerdere leden van de werkgroep Kerk & Milieu van de Raad van Kerken.

Wij zijn van mening dat er betere, veiligere, minder vervuilende en goedkopere manieren zijn om energie op te wekken dan de beoogde kernenergie. Bovendien is de bron hiervan langdurig beschikbaar: vele honderden miljoenen jaren i.p.v. enkele honderden jaren, of minder. Het betreft hier de reeds vele miljoenen jaren in gebruik zijnde kernfusiecentrale: de zon. De direct hiervan afgeleide energiebronnen, wind, zonwarmte en zon PV, waterkracht, natuurlijke energiebronnen, zijn en blijven in zeer ruime mate beschikbaar en zijn met relatief eenvoudige middelen, veilig en goedkoop te winnen. De alternatieve fossiele brandstoffen, kolen, olie, gas en ook kernmateriaal, hebben daarentegen een zeer bescheiden beschikbaarheid van minder dan 10% van de zonne-emissie op aarde van één jaar, en zijn bovendien steeds moeilijker, gevaarlijker en kostbaarder om te winnen.

Een recent ECN-rapport, ECN-BS-08-2008, geeft aan dat in 2020, het jaar waarin de kerncentrale ongeveer gereed zou kunnen zijn, er twee soorten energie het goedkoopst zijn: kernenergie en windenergie. Het ligt derhalve voor de hand te kiezen voor de energiebron en opwekkingsvorm welke in de tijd gezien het meest houdbaar, het minst gevaarlijk, de minst irreversibele consequenties heeft en ook nog minimaal prijstechnisch gelijk is.

Zowel de directe, als de indirecte risico's van kernenergie zijn vele malen groter dan die van windenergie. Met name de indirecte maatschappelijke gevolgen van proliferatie en terrorisme zijn onberekenbaar, want afhankelijk van externe, niet tot het domein van de elektriciteitsopwekking behorende factoren. Dergelijke risico's dienen niet genomen te worden.

De kosten van de opslag van afvalmateriaal, hoewel relatief gering in omvang, zijn over de bewaartijd van minimaal 2.000 jaar zodanig groot, dat deze de kostprijs aanzienlijk verhogen. Afgezien van het feit dat wij het niet op prijs gesteld zouden hebben, wanneer Julius Caesar ons met een dergelijke erfenis zou hebben laten zitten.

Ten aanzien van werkgelegenheid rapporteert Duitsland een toename van de beroepsbevolking in duurzame bedrijfstakken met bijna 200.000 arbeidsplaatsen, een aantal dat met kernenergie bij lange na niet zal worden gehaald.

Er zijn nog meer argumenten op te sommen zoals inflexibiliteit van grootschalige centrale energieopwekking in het algemeen en kernenergie in het bijzonder; andere en kostbaardere

netverhoudingen, democratisch gehalte etc. Het voert op dit moment te ver om op al deze factoren in te gaan.

Op basis van deze argumenten zien wij dan ook geen nut en noodzaak om over te gaan tot een ons inziens overbodige vergunningprocedure. Wij verzoeken de overheid daarom geen verdere medewerking te verlenen aan dit op papier technisch prachtige, maar in de praktijk zoals aangegeven, niet maatschappelijk verantwoorde project.

Wij roepen daarentegen de betrokken overheden op om met minimaal dezelfde voortvarendheid als waarmee deze MER is gestart, niet langer te talmen met het van harte ondersteunen van de burgers van dit land die door middel van zelflevering of anderszins, Nederland op zo kort mogelijke termijn echt duurzaam willen maken.

3 BIJEENKOMST MIDDELBURG D.D. 26 SEPTEMBER 2009

3.1 INFORMATIEVE VRAGEN

Vraag van mevrouw J. Kodde:

Vinden er ook informatiebijeenkomsten en hoorzittingen elders in Nederland plaats?

Antwoord van mevrouw A. van Limborgh (VROM):

De informatiebijeenkomsten en hoorzittingen vinden alleen in Heinkenszand en Middelburg plaats.

Vraag van mevrouw J. Kodde:

Wie krijgt wat en wanneer in het kader van de m.e.r.-procedure toegestuurd?

Antwoord van mevrouw A. van Limborgh:

Alle ingeschreven belangstellenden en de insprekers krijgen begin 2010 de vastgestelde richtlijnen voor het MER (inclusief het advies voor de richtlijnen van de Commissie-m.e.r.) en het verslag van de informatiebijeenkomsten/hoorzitting toegezonden.

Vraag van de heer H. Morelissen:

Delta geeft aan een policy te hebben ten aanzien van zonne-energie middels zonnecellen. Een policy ten aanzien van zonnecentrales heeft de heer Morelissen niet gehoord. Waarom worden er niet zonnecentrales ingezet?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

De heer Morelissen bedoelt zogenaamde solar-towers, waarbij een indirecte omzetting van zonne-energie in elektriciteit plaatsvindt. Delta investeert niet in dergelijke installaties, omdat het een indirecte omzetting betreft en Delta in een directe omzetting gelooft omdat die energieopwekking veel efficiënter is. Daarom investeert Delta ook veel in zonne-energie via directe omzetting.

Vraag van de heer H. Morelissen:

Vraagstuk van zonne-energie moet op wereldniveau aangepakt worden.

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Er zijn gebieden op de wereld met een hoge zonne-intensiteit die dus zeer geschikt zijn voor zonne-energie, zoals in Afrika en de Sahara. Nadeel daarvan is dat vervolgens de verkregen energie (elektriciteit) over een zeer grote afstand getransporteerd moet worden naar de gebruikers en dat brengt ook weer enorme kosten met zich mee.

Opmerkingen van mevrouw H. Minekus (SP):

Er is te weinig informatie vooraf gegeven over de informatiebijeenkomsten en hoorzittingen.

Antwoord van mevrouw A. van Limborgh (VROM):

Er heeft tweemaal een grootscheepse publicatie van deze bijeenkomsten plaatsgevonden in landelijke, regionale en lokale bladen. Bij de eerste publicatie waren de data en de locaties nog niet bekend, maar bij de tweede publicatie zijn de dagen en de locaties duidelijk aangegeven.

Ook heeft VROM alle benodigde informatie (incl. de startnotitie) op haar website gezet. VROM heeft meer gedaan dan wettelijk voorgeschreven.

Opmerking van mevrouw H. Minekus (SP):

Uraniumwinning is niet vrij van CO₂-uitstoot.

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Dat klopt, uraniumwinning is niet vrij van CO₂-uitstoot. In het gepresenteerde figuur wordt dan ook de gehele levenscyclus beschouwd.

Opmerking van mevrouw J. Kodde:

Er bestaat wel degelijk een risico van het gebruik van radioactief afval voor kernwapens. Het radioactief afval komt eerst bij Urenco en gaat vervolgens naar Rusland. Er vindt dus een lang transport over land plaats en dan kunnen er allerlei dingen gebeuren.

Antwoord van de heer H. Rakhorst (Urenco):

Urenco verrijkt uranium. Bij dit verrijktingsproces komt verarmd uranium vrij. Er zijn vervolgens drie opties voor dit verarmd uranium:

1. zelf opslaan
2. naar COVRA sturen
3. laten herverrijken.

Bij de derde optie wordt het verarmd uranium naar Rusland getransporteerd. Dit betreft echter geen transport van afval, maar van een grondstof. Hieraan ligt een uitspraak van de Raad van State ten grondslag.

Vraag van mevrouw Leijten:

Eerst een opmerking: van Wubbo Ockels heeft ze persoonlijk begrepen dat een kerncentrale wel degelijk bijdraagt aan de opwarming van de aarde, doordat er sprake is van gebruik van koelwater.

Vraag: wat gebeurt er bij een ramp met de kerncentrale en wie gaat dat opruimen?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

De kosten van het opruimen en van het amoveren van de centrale worden meegenomen in het MER en in het totale investeringsplaatje.

Wat betreft het maatschappelijk draagvlak voor kernenergie: het huidige kabinet neemt geen besluit over het bouwen van een nieuwe centrale, dat zal het volgende kabinet doen.

Antwoord van mevrouw A. van Limborgh (VROM):

Er ligt nu een wetsvoorstel in de Tweede Kamer waarin een financiële zekerheid voor de ontmantelingskosten wordt gevraagd van de vergunninghouder van een kerncentrale. Dit heeft als doel dat de vergunninghouder t.z.t. voldoende middelen heeft om de ontmanteling te kunnen betalen.

Vraag van mevrouw Leijten:

Als Delta failliet gaat als gevolg van een ramp met de centrale, wat doet Delta dan?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

De kans dat er iets met de voorgenomen kerncentrale gebeurt is 1 : 1.000.000.

Vraag van de heer P. Louws:

Is er sprake van kernsplitsing of kernfusie en indien geen kernfusie, waarom dan niet?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Er zal in de nieuwe centrale sprake zijn van kernsplitsing. Kernfusie wordt niet toegepast, omdat deze techniek nog niet voldoende bewezen en voorhanden is.

Vraag van de heer P. Louws:

Waarom wordt er geen zogenaamde getijcentrale gebouwd?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Dat doen we wel degelijk; er zal gebruik gemaakt worden van het getij van het Grevelingenmeer.

Vraag van mevrouw H. Minekus (SP):

Hoe zit het met de gecertificeerde uraniummijnen?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Niet alleen het milieu, maar ook de werknemers worden goed beschermd. Ook die bescherming valt onder de certificering. Het betreft een ISO 14001-certificaat.

Vraag van mevrouw H. Minekus (SP):

Wordt de energie die in de tweede kerncentrale zal worden opgewekt, ook verkocht (naar het buitenland)?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

In het jaar 2009 vindt er een omslagpunt plaats, waarin Nederland van een netto-importeur een netto-exporteur van energie wordt.

Vraag van mevrouw Leijten:

Wat gebeurt er als er een (dreigende) overstroming plaatsvindt?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Bij het ontwerp van de centrale wordt rekening gehouden met het verschijnsel van een overstroming door gebruik van dijken en het inbouwen van systemen waarmee de centrale veilig afgeschakeld kan worden.

Vraag van mevrouw J. Kodde:

Het ministerie VROM stelt blijkbaar randvoorwaarden bij de bouw van een kerncentrale. Waarom niet alle financiële verantwoordelijkheid bij de exploitant van de kerncentrale neerleggen?

Antwoord van mevrouw A. van Limborgh (VROM):

Het ministerie VROM is het daar mee eens: de exploitant moet zelf geheel financieel verantwoordelijk zijn. Dat is nu ook zo in het wetsvoorstel wijziging Kernenergiewet inzake de financiële zekerheidstelling voor de ontmantelingskosten vastgelegd.

Vraag van mevrouw H. Minekus (SP)

Daarnt werd er ook gezegd dat de leveranciers gecertificeerd zijn. Dan zou ik graag willen weten wat dat voor certificering is. Nederlandse certificering? En zo ja, welke certificering? Kunt u dat opnoemen (van de uraniumwinning)?

Antwoord van de heer A. Louter (Delta):

Het betreft ISO 14001 certificering.

3.2 INDIENING ZIENSWIJZEN

Mevrouw J. Kodde (Leiden):

Dat Delta in de startnotitie durft te beweren dat een nieuwe kerncentrale een belangrijke bijdrage levert aan milieudoelstellingen vind ik sarcastisch. Kernenergie is nog steeds de meest milieuvijandige optie.

Ik vind dat de minister van VROM gewoon hetzelfde moet zeggen als wat de provincie Groningen gezegd heeft betreft het bouwen van nog een kerncentrale in Nederland: het is niet bespreekbaar.

Denk aan honderdduizenden jaren giftig afval, omvangrijke en verschrikkelijke rampen waarvan de impact vaak in eerste instantie wordt onderschat of zelfs gebagatelliseerd, en dan zegt iedereen dat kan in Nederland niet gebeuren, maar dat kan in Nederland ook gebeuren, gevaarlijke transporten van afval door bevolkte gebieden, extra straling en radioactief afval als er ontmanteld moet worden, ontmanteling die wordt uitgesteld om o.a. financiële redenen, zodat kerncentrales onverantwoord lang doordraaien en het gevaar dat materiaal voor wapens wordt gebruikt.

Als Boersma van Delta echt zo met het milieu begaan zou zijn, dan zou hij een aanvraag hebben ingediend voor uitsluitend duurzame energie. En dan zeg ik uitsluitend duurzame energie, want we kunnen hier wel verkooppraatjes aanhoren dat Delta zo'n duurzaam bedrijf is, maar ik ben natuurlijk niet bereid om dat te geloven als ze een kerncentrale willen bouwen. We weten allemaal dat als het bedrijfsleven meer zou investeren in bijvoorbeeld heatpipes, waterkracht, windkracht, zonne-energie, en als dat ook door de overheid veel aantrekkelijker gemaakt zou worden, als dat het nu is, dat dit een belangrijke bijdrage kan leveren voor een CO₂ neutrale energiehuishouding.

Het moet maar eens voor iedereen mogelijk en betaalbaar gemaakt worden om zonnepanelen aan te schaffen. En dan heb ik het niet alleen over drie rijke mensen, die dat zich dat kunnen

veroorloven, maar ook gewoon bijvoorbeeld uitkeringstrekkers en mensen met een minimumloon. Het moet maar eens door de overheid betaalbaar gemaakt worden dat iedereen zich dat kan veroorloven op welke manier dan ook. De overheid is veel goedkoper en meer verantwoord bezig als ze dat veel meer gaan subsidiëren en / of overgaan op wat er in Duitsland wordt gedaan dat energiebedrijven verplicht zijn om alle hernieuwbare energie en dan heb ik het niet over kernenergie, maar dan heb ik het over zon-, wind-, getijde energie e.d. dus waar dus geen afval bij geproduceerd wordt die zijn verplicht om dat af te nemen tegen een goede vaste prijs. Doe dat in Nederland ook maar. En kom maar op met dat windmolenpark in zee. Ik ben helemaal voor, dan zal de CO₂ uitstoot verminderen en dan kan iedereen zijn bek houden over plannen om er nog een kerncentrale bij te bouwen.

Mevrouw Leijten (Amsterdam):

Laten we om te beginnen eens de vrije energiemarkt opheffen en terug naar een nationaal belang, dus nationaliseren. Met daarbij in ogenschouw genomen de belangen voor de mensen nu en in de verre toekomst en niet pure winst voor eigen belang en eigen zakkenvullerij. Weg van de vrije markt: energie- en alle nutsvoorzieningen moeten gewoon nationaal beheerd worden.
En in het algemeen: kernenergie is onverantwoord en crimineel en laat duizenden generaties achter met onze rotzooi.